

728

Szerző:

Csatás Imre

Cím:

TRIPOLISZ

Forrás:

Magyar Nemzet

Idő

1961

Személy

Városnézés. Benne van a nézelődés, a séta repeső öröme, de a megismerni vágyás kíváncsisága is. Hiszen olyan sok az új, a szép, az igazán felfedezésre váró rész e nagyváros köröngeteiben. De csak az új? A régít már mind ismerjük? Ismerjük talán a külvárosokat — a névhez is gond és nehéz emlékek tapadnak —, hol azok élnek, akiknek apái világvárossá formálták e várost? Ésők, a fiúk, ma a külvárost is Budapesthez emelik. Menjünk hát el egy ilyen régi-új tájra, »felfedező útra«, a Tripoliszba.

A háztetők, a Darugyár vasgőnjéi fölött egy darabka természet: idelátszik a Hármashatárhegy keskeny kék karéja. A mának csak ennyi maradt. Meg a poros Váci úti fák, a kis park a gyermekkórház előtt és a friss tavaszi zöld a régi Tripolisz apró kertjeiben. Mert valamikor, a pontos dátum a múltba vész, ez a vidék a tocsogók, lápok, a selymes fűvű rétek világa volt és a tekintet szabadon kalandozhattott a budai hegyek panorámájától a palotai erdőig.

Gepidákat és harcoló gótokat, keltákat és római lovasokat látott e táj, később békés halászsokot és révészeket, mondják, királyi vadászokat is. Valahol itt, ahol ma csendesen folydogál kőágyában a Rákospatak, táboroztak a király választására gyülekező rendek. Az is hírlik, Dózsa vitézeit is látta e vidék, itt várták György vezért a hadrakelt parasztseregek. Emlék mindez, nem is emléks, tán csak szájról szájra szálló monda, hiszen írás keves maradt és a régmúltról fukkar szóval vall a föld is.

De a közelmúlt történelme már beszédesebb, hiszen vannak szép számmal élő tanúi. Mindenekelőtt a gyárak, amelyek komor bélyeget nyomtak a táj arculatára. S a házak, amelyek még sokáig hirdetik, mire tartotta a gyárakat elsőnek építő kor az embert, aki a múlt század derekán ipart teremtetett a Vízafogó bozótjai között. De a drága bérű, szobakonyhás lakások, levegőtlen bérkaszárnyák is paloták voltak a tripoliszi újtelep tömegszállásaihoz képest. Hogy ki nevezte először Tripolisznak az apró házikókat és a komorfalu szükséglakásokat is egyaránt magába foglaló telepet? Ki tudja már. Mondják, mikor az 1910-es évek táján a sívó homokon, a Palotai útelején, a főváros hozzákezdett az első kislakásos telep építéséhez, egy idétlen fabódében kocsmá nyílt, ajtaján aktuális, az olaszok éppen akkor folyó háborújára utaló cégér: »Vendéglő a Tripoliszhoz«. De a másik verzió sem hangzik hihetőtlennek. Amikor az első lakók megjelentek a telep házaiban, a kopár vidék, a sivatagi homok láttán az ő szájkülből röppent fel először a szó: Tripolisz...

A pincétlen kislakásokba, ahol még a vízvezeték is az udvaron volt, vékonypénzü városi alkalmazottak, villamoskalauzok, vasutasok meg postások, fuvarosok kerültek. A háború alatt épült, székelykapuval kicifrázott kerítés mö-

götti, emeletes, sivar házak WC meg konyha nélküli egyszobás lakásaiban gyármunkások, rakodók, a háború menekültjei húzták meg magukat. Sokszor kilencen—tizen is, két—három generáció egy föld alatt. Kultúra? Két iskolának kinevezett fabarakk, amelyeket ideiglenesnek szántak ugyan, mégis vagy negyven évig álltak a

betüvetés szolgálatában, az Uránus mozi, túl a Láng Gyáron, meg az Erdős Vendéglő, a telep szélén. De ez már nem a táj története többé, hanem az embereké.

2.

Akkor még a réten nem álltak ezek a mostani paloták. Tavasszal végelehatatlanul hullámzott a rozs és a Rákospatak felől nézve oiyannak látszott a telep, mint valami sziget a kalásztenger közepén. Mi, gyerekek, az iskolából jövet, soha véget nem érő csatákat vívtunk a Tarnain, sípot gyártottunk rozsszálból és semmit sem tudtunk arról, milyen félelmetes híre kelt a telepieknek városszerte. Hogy betörök, csavargók, mindenféle gyűlevész népség tanyája a Tripolisz, és hogy »jobbérzésű ember a lábát sem teszi oda«. Igaz, nem is nagyon tette, legfeljebb, ha rendőrök kovályogtak errefelé, esténként a gyengén pislákoló lámpafényben. De ha tudtunk volna is valamit a szállongó hírekből, vajon hihettük volna? Hogyan, hiszen telepi volt padszomszédom, az örökké vidám, a ceruzát oly művésien kezelő Lehota Karcsi is, meg a nagyszerű Frankl-gyerekek, akik szegények vagy heten laktak egy szobában, meg Bubolák is... Munkásemberek, akiknek munka nem jutott és rendes lakás sem, ide szorultak hát a város szélére. Gacsádi bácsi, az egykori telepi cipész a megmondhatója — ma is ott él a közelben, a Tomori telep egyik új házában —, milyen volt errefelé a szegénység. De a becsület is. Egy perkáling nem sok, annyi sem vezett el a szárítókötélről és nem kellett soha kulcsra zárnai az ajtót. Éltek persze néhányan olyanok is errefelé, akik lopni jártak vagy csavargásra adták a fejüket. Olyanok, akiket mélyre nyomott, megnyomorított, elzüllesztett az élet.

De a többséget megkeményítette.

3.

Mennyi emlék mindenfelé! Itt, ahol a tavaszi nap melegén nyugágyban sütteti magát egy fiatal lány, az egykori barakk-iskola mellett állt valaha az insékgonyha, és előtte déltájt fazekekkel, kanálakkal csörömpölő embersereg. A Gyöngyösi úti sarkon meg a fűszeres, ahová két deka zsírért szalajtották a gyereket. Ugyan ki törődött akkoriban azzal, mit esznek a Tripoliszban az emberek. Túl a telep házaiban, hol szélesedni kezd az út, s a Faludi utca házacskái a Palotai út bódéival találkoznak, állt akkortájt az Erdős-vendéglő, nagy kártyacsaták és vad ricsajok színhelye. De nemcsak azoké — úgye, Faludi Kálmán bácsi? Mert az Erdős-

vendéglőben ütött tanyát az a széphanzású Nemzeti Torna Club is, amelynek ifjú tagjai közül később oly sokan törtek borsot a rendőrök orra alá. Itt ettek a Gyermekbaráti Egyesület karácsony délutánján, munkásasszonyok fillérjeiből gyűjtött pénzből — egyszer egy évben — kakaót kalacsall azok a proligyerekek, akik később, Béres néni és társainak jó tanítványaként a »Munkát, kenyeret!« jelszót rajzolták a Ganz Hajó kerítésére, antimilárista röpgyűlést rögtönöztek a Tomori téren és a nyomor, a háború ellen lázították társait. Mert ez is a Tripolisz történetéhez tartozik.

Akik itt éltek, a környék gyáraiban dolgoztak, ha dolgoztak egyáltalán. Néhány tucat városi alkalmazottn kívül a Ganzban, a Rothmüllerben, a Csavargyárban, a Lángban, a lányok jó része meg a Habse-lyemben, a Jutában. Szakmunkásnak lenni, s ezáltal valahogy könnyebben átvészelni az életet, ez volt a vágyak netovábbja. Tanulni? Ugyan miből és egváltalan minek? Aki innen a Váci úti polgári iskoláig eljutott, már elég ritka kegyelt volt a sorsnak. S aki átkapaszkodott a Hajógyár protekció-szűrőjén, vagy lány lévén megnyerte Schnitzler úr üzemvezetői kegyeit a Rothmüllerben (vagy a többi Schnitzlerékét másutt), ugyan-csak szerencsésnek mondhatta magát. Akkortájt, ha két tripoliszi asszony találkozott, a szokásos »hogy vagy« kérdésre az egyik feltétlenül így felelt: »hogy lehetek? Az uram nem dolgozik, a fiam csak két napot egy héten, a lányom meg napszám ácsorog a Juta kapuja előtt«. Így ment ez egészen a harmincas évek végéig, a háborús »konjunkturáig«. De ebből a »konjunkturából« — jól tudjuk —, nem sok köszönet fakadt. Tripolisz számára sem.

4.

Úgy a harmincas évek közepetáján választási gyűlést tartott az Egységespárt, Bethlen—Gömbös akkor hatalmas levő pártja, a Tarnai-réten. Ez volt az a szent nap az anygalföldiek életében, amikor a rendőrtiszt is mosolyogva nézett rájuk (ott ült bajszát csipkedve a szónokok asztalánál) és a városból kiruccanó urak kedélyeskedő, fút-fát ígérő beszéde után még hozzá is lehetett szólni az elmondottakhoz. Így történt azután, hogy Désy Géza és Bessenyei Zeno képviselőjelölt urak szónoklatától felbuzdulva, az egyik merészebb tripoliszi választópolgár feltette a kérdést: »Miért nem lehet ekkora pusztaságon, mint ez a bozotos rét, házakat építeni? Ha külföldön lenne, bizonyára megtennék!« Álljon itt emlékeztetőül — noha Angyalföldön bizonyára él még ez az emlék — a Bessenyei Zeno magabiztos válasza: »Ez a gond ne legyen a maga gondja, kedves barátom. A kormányzat már régóta tervezte, hogy itt házakat épít. De nem lehet. Szakemberek állapították meg, az építészet tudósai,

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Osztályozás

Tárgy

728.11

Hely

(439.43)

Idő

1961

Személy

Holcser

Szerző: Csátár Imre

Cím: Tripolisz

Forrás: Magyar Nemzet

1961. apr. 30.

hogy ez a futóhomok nemhogy emeletes házakat, de még földszinteseket se bírna el.

Istenem, futóhomok! Ugyan, mit szólna Bessenyei Zenő, ha látná, hogy ott, ahol jóslata elhangzott, ma öt-nyolcemeletes, a Tripolisz földszintes házai fölé magasodó palotákat tart a »futóhomok« és végig, merre csak a szem ellát, új lakóházak zárják le a panorámát. Lakóházak, fürdőszobás lakásokkal, könyvtárral, zeneosztól hangos éttermekkel, új iskolákkal és sok-sok parkkal, visszahozván a természetet, amelyet egy sivár kor elrabolt a régi teleptől.

5.

Az egykori barakk iskola ma is itt van. Miért is bontanák le, szükség van rá. Raktár. De a gyerekek, a fiúk nem a Máglya utca (ma Thälmann utca) felé tartó kitaposott réti ösvényen, hanem az új lakónegyedből szétfutó aszfalt utakon járnak a Tomori út napfényes tantermekkel teli (huszonnégy van belőle), futópályával, tornateremmel, politechnikai műhellyel, minden földi jóval felszerelt iskolájába. Igaz, nemcsak a telepiek, hanem az új házak gyerekei is. Mint ahogy a lányok meg a napközisek a másik új iskolába, a Thälmann utcaiba járnak. Hat iskola osztozik ma a környék gyerekserégén. S ez a hat is kevés.

Valaha, a háború előtt hálas dolog volt Tripoliszról riportot írni. Hogy mit esznek — jobban mondva, mit nem esznek — az emberek. S vajon jut-e valami ruhára? Arra, hogy ma mit esznek és hogyan ruházkodnak, könnyebb a felelet: azt esznek, amit mindennütt városszerte. És úgy is ruházkodnak. Nagy bajban lenne az, aki a ruha után akarná megkülönböztetni a tripolisziakat, vagy mondjuk a helybeli Közért, a Tejbolt, a pék, netán

a piac (mert az is van már) forgalmából következtetni a különbségre. Lehetetlen vállalkozás. De talán minden számadatnál többet ér az, amit Kőfalvi tanító néni mond (ki tudja, hány generációt vezetett rá az írás, olvasás ösvényére még ott a barakk iskolában): »Mezítláb? Még nyáron se. Jó ruha, jó cipő mindegyiken. S a táskában szalonna, kolbász, alma«.

Nem kell az iskolától távol kutatgatni annak, aki tudni akarja, hová visz ma a tripolisziak útja. Akitől kérdezek, felnevet: »Ide is!« Mert Sturcz Mártonnének, ennek a huszonegynéhány éves asszonykának az útja ide vezetett vissza, ahonnan indult: tanárnő Tripoliszban. Mint ahogy a telepéről indult Andó Dezső is, az iskola két év előtti igazgatója. S a többiek, a maiak? Nevek bukkannak fel az emlékezetből, tavalyi, tavalyelőtti, régi tanulók nevei. A Zubreczky gyerekek mind a négyen tovább tanultak, egyik most fog érettségizni. Pedig: pjuk meghalt, anyjuk meg egyedül keresett, gyárimunkásnő. Kertai Béla mérnök lesz, Szablyán Vili harmadikos gimnazista, de ma is kijár az úttörőkhöz, Szatmári Győző szakmunkás vizsgára készül... Aztán az emlékezet kihagy, az osztálykönyvek segítségéhez folyamodunk, nevek végtelen sora a lapokon: gimnazista, technikumba iratkozott, szakmunkás lesz... Leteszem a tollat, kár írni a neveket. Ide másolhatnám akár az egész könyvet.

6.

Antalékat keresem a telepen. Itt laknak valahol a VI-os épületben. Kopogok az ajtón. A szomszédok, többen is, átszólnak kedvesen: jöjjelek később, mert Antal bácsi sincs itthon. Ágika meg ma nem jön korán. Mert Antalékat — az öreg egy életet töltött el harcban, szenvedést, megaláztatást

vállalva munkástársaiért, családjáért — sokan szeretik. Az édesanya tavaly halt meg. A fiúk már elkerültek innen. Róbert csúcsköszörős a Duclosban, már neki is van három szép fia, Tivadar meg szerzőskészítő, szintén családos. De Ágnes, a család szemefénye, egykor textilgyári munkás, ma gépészmérnök, a textiltégek specialistája, itt lakik az édesapjával. S a telepiek, a szomszédok büszkék rá. No, nem rátarti módon. Minek? Utóvégre is nem ő az egyetlen mérnök a telepen, meg aztán miniszter is került ki már innen. De mégis...

Aztán ülünk a tenyérnyi szobácskában, amelytől a kiszakított konyha vette el a teret (mert a volt szükséglakásokat így alakították át) és beszélgetünk. Múltról, jelenről, mindenféléről. Arról is, hogy az öreg telep (ez az »új«) házait is kitatarozták, a vizet a lakásokba vezették, meg hogy mit játszik a mozi a szomszédos József Attila művelődési házban. S persze szó kerül arra is, hogy kicsi, rettenetesen kicsi ez a lakás. Nekik is, hát még aki ötödmagával él hasonlóban. S a telep is sivár, bárhogy szépítgetik. De nem jutott még lakás mindenkinek, ha épültek is a Tarnai réten házak, paloták. Hogyan lehetne hát hirtelen nélkülözni e régi telepet, amely szűkös, de fedelet ad több mint ezer családnak?

*

A Rákospatak partjáról indultam és a Babér utca táján kötöttem ki. Végimentem az új házak során, amelyek karéjba fogják a régit, a szűkös kis életek és a nyomor néhai fészket, Tripoliszt. Aki körül néz, aki mélyebbre tekint, észreveszi, visszavonhatatlanul süllyed a múlt. Mindaz, ami valaha Tripoliszt jelentette. Valójában már csak neve régi.

Csátár Imre